

ԺԱՆՆԱ ՂՈԶԻԿՅԱՆ

ՊԱՏԻՑ ԱՅՍ ԿՈՂՄ

ԵՐԵՎԱՆ

2016

ՀՏԴ 821.19-1 Ղոչիկյան

ԳՄԴ 84 (5Հ)-5

Ղ 839

Ժաննա Ղոչիկյան

Ղ 839 Պատից այս կողմ / ժ. Ղոչիկյան.- Եր.: Արմավ, 2016. -
328 էջ:

Գրքում հավաքված են հեղինակի 1960-2010 թթ. գրված
բանաստեղծությունները՝ ըստ ժամանակագրության, որոնք
աչքի են ընկնում անկեղծությամբ ու հոգականությամբ:

ՀՏԴ 821.19-1 Ղոչիկյան

ԳՄԴ 84 (5Հ)-5

ISBN 978-9939-863-31-3

© Ղոչիկյան Ժաննա, 2016

© Արմավ, 2016

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

ԵՐԲ ԴԻՄԱԿՆԵՐԻ ՇՔԱՀԱՆԴԵՍ Է

Ժողովածուն մաքուր և ապրված երգերի փունջ է՝ քանված փորձություններից և փորձառությունից: Հեղինակը՝ Ժաննա Ղոչիկյանը, գրի տարածքից է (ճանաչված, բազմափորձ լրագրող է): Բայց որպես բանաստեղծ՝ նրա անունը երբեք չի շրջանառվել: Անընդմեջ, առանց կանգ առնելու նա գրել է՝ սկսած 60-ականներից և այսօր իր ընթերցողի սեղանին է դնում ինքնամաքրման ձանապարհ անցած շատ գործեր, որոնք աչքի են ընկնում, հատկապես, անկեղծության մեջ չափաբաժնով: Փակվելով սեփական խեցում՝ նա հնարավորություն է ունեցել ուսումնասիրել նախ՝ իրեն, իետո՞ւ մարդկանց և աշխարհը, անցնել կյանքի հողմակոծ արահետներով և այսպիսով թղթին հանձնել բոլոր խոկումները:

Ժվում է՝ հեշտ է գրել առաջին դեմքով, պատմել սիրո, ցավի, մտորումների ու ցանկությունների մասին, ամել եզրահանգումներ, որոնք բխում են ապրված օրերի անցուղարձից: Սակայն դա բարդ աշխատանք է՝ արվեստի կանոններով և էպիկական վրձնումներով բանաձևել հոգու մանրակերտերը, հուզական ողջ ներուժը, որ այն համոզիչ և տուկուն լինի, միևնույն ժամանակ նոր ասելիք ունենա: Հեշտ չեն պոկվել, անջատվել բանաստեղծի հոգուց, այլ՝ կաթիլ-կաթիլ, ափսոսանքներից ու չստացված օրերի պատառիկներից:

Եթե մեկ բառով փորձենք ամփոփել ժողովածուի ասելիքը, ապա այն կինի՝ ազատազրում... Ազատազրում ծանր թնջուկից՝ հոգևոր բեռից, որ ցավեցնելու աստիճան տանջել է: Որ տեղ մնա հոյսին, սիրո ներկայությանը.

Գուցե թե մի օր դուս կթակես,
Կվառես լույսը իմ պաղ սենյակի,
Կպարզես ձեռքդ... ինչ կլինի որ...
Ուշ չէ, սիրելիս, ապրելու համար՝
Երբեք էլ ուշ չէ...

Այսպիսով՝ ժողովածուում ընդգրկվածները սեփական ձակատագրի քննություններ են, տեսունակ արժևորումներ: Ցավ-տառապանքների ու ափսոսանք-երազների արթնությունն է կանխորշել բանաստեղծի բախտը, որ ծառս է եղել ու պահանջել.

Որ ուժ հավաքեմ՝ մարտահրավեր
Նետելու մարդկանց,
Որոնք բանտել են երջանկությունս:
Ես իմ բաժինն եմ ուզում աշխարհից,
Իմ տաք անկյունը, լուսի ին կետը...

Հասարակական սանդուղքն անհատին տարբեր ու ոլորապտույտ ձանապարհներ է առաջարկում՝ այսուայնկողմ հրելով, իշեցմելով ու բարձրացմելով: Եվ միայն հոգևոր ամկումներն են, որ խոր ակոս են բացում տառապանքի համար, որ ծնվի ասելիքը, այս դեպքում պոետական խոսքը: Ժաննա Դոչիկյանը հընթացս իր վկայություններն է թողել սպիտակ թղթին: Նա անխոնչ մշակի պես հավաքել է բոլոր փշուրմերը, խնամել, նաև թոթափկվել գրական ազդեցություններից: Մաքուր, իմքնասիա գիր է սա, որ կարծես հոգու փոքրիկ, բայց ամբողջական վեպ լինի՝ չափածոյի մակատերսով: Եվ միակ սփոփամքը սիրո տեսիլն է՝ լուսի ու խաղի հերթագայությամբ: Եվ բանաստեղծի այստեսակ աշխարհը բախտում ունի մռայլ ու պաղ իրականության հետ, որտեղ վաղուց է սկսվել «դիմակների շքահանդեսը»...

Բազմաթիվ բանաստեղծությունների մեջ այս մեկը («Տիեզերքից են բառերը հորդում»), հատկապես, գրավեց՝ Տիեզերքի և

մարդու անքակտելի կապի ու փոխադարձության մասին: Սա խոսք է ապագայի մարդու համար, ով ավելի նոր բաներ կիայտնաբերի և կհասկանա: Երկրի հոգևոր մաքրության մասին է, իր նկատածն է, վախճ է ու զգուշացումը՝ որպես վկայություն.

Զարքերի կողքին հույսը մարում է,
Մեղա, Տեր Աստված,
Միթե դժոխում արդեն տեղ չկա
Հոգով-մարմնով շնացողների,
Սրբություններդ պղծողի համար:

Այս ժողովածուն կրոնենա իր ընթերցողը: Եվ ամենակարևորը հենց սա է: Ես տեսնում եմ այն կածանը, որտեղ կհանդիպեն գրողը և ընթերցողը, ով այստեղ ծանոթ ձայներ կլսի, որ տաճի արդեն իր կյանք՝ ամրանալու և նոր հայացք ուղղելու սեփական ձակատագրին:

ԱՆԻ ՓԱՇԱՅԱՆ
գրականագետ, բանասիրական գիտ. թեկնածու

ԱՅՍ ԷՐ ՍԿԻԶԲԸ

Բանասիրական գիտությունների դրկտոր, պրոֆեսոր Արշալույս Բաբայանը իմ դիպլոմային աշխատանքի դեկավարն էր: Թեման Եղիշե Զարենցի «Տաղարանն» էր: Գերազանց ստացա:

Մի անգամ, դասախոսության ժամին ինձ շատ զննող հայացքով երկար նայելուց հետո ասաց՝ «աղջի, դու գիտե՞ս, որ քո աչքերի գույնն ու ձևը Զարենցի աչքերին են նման»: Ես հպարտություն ապրեցի, համակուրսեցիներս՝ միշ քիչ «նախանձ»:

Գիտեր, որ ստեղծագործում եմ, ասաց՝ «յոթը հատ ոտանավոր կրերես, տեսնեմ՝ հնոց ես գրում, յոթը հատ, ավել չբերես»: Ընտրեցի յոթ ոտանավոր, տվեցի իրեն: Հաջորդ դասին իր քննարկումն էր:

Կարդում ու վերլուծում էր՝ սա լավն է, այս մեկը ոչինչ, այ սա էլ լավն է, սա էլ, սա էլ... հերթը հասավ յոթերորդին՝ «դե, էս մեկն էլ արտակարգ էր, շատ լավն էր, որովհետև ...բան չհասկացա»: Ու քմծիծաղ տվեց: Խոսքն այս ոտանավորին էր վերաբերում.

Եթե փոքր ինչ չվախենամ մթից,
Ես ամբողջ գիշեր մենակ կքայլեմ՝
Գտնելու համար անհայտությունը:

Եվ անորոշի գոյությունն համառ
Ես կցրեմ լուս իմ հայտնության մեջ
Ու կիսոնարհվեմ լուսաբացներին:

Հետո անսովոր ու խենթ խնդությամբ
Կցրեմ օրերիս հոգմությունն այրող
Եվ այնքան շատ բան կվերջակետեմ,
Եթե փոքր ինչ չվախենամ մթից:

Կարդում եմ, ու քիչ է մնում՝ նև էլ բան չհասկանամ: Շատ ջահել էի, պարեստիկ ոձն էլ շատ էր ընդունված: Ես դեռ սկսնակ էի:

Երբ արդեն ավարտել էինք, Նորքում հանգստանում էր, կուրսընկերութուս՝ Անահիտ Գևորգյանի հետ գնացինք տեսության, ասաց՝ «Ժաննա ջան, քո ցանկությամբ կընտրես 60 բանաստեղծություն, ես գրախոսական կգրեմ և տպագրության կտամ քո «Առաջին գրքույկը»»:

Կյանքս, սակայն, ուրիշ հունով գնաց, և անկատար մնացին իմ սիրելի դասախոսի ցանկությունն ու իմ մեծ երազանքը:

Ես չգիտեմ, թե նա ինչ գրախոսական կգրեր իմ առաջին գրքովի համար, բայց դա 1972 թվականն էր, և ես, հիմա, քառասուներեք տարի անց, ներկայացնում եմ ուղիղ վարսուն բանաստեղծություն, որ կարող էի այն ժամանակ ներկայացնել տպագրության:

Հ. Գ. Ուսանողական նոթատետրերիցս մեկում մի տող գտա: Ձեռագիրը ծանոթ ու հարազատ էր: Իմ համակուրսեցի, վաղամեռիկ, տաղանդավոր բանաստեղծ Սեյրան Կարապետյանն է գրել.

«Բանաստեղծությունը տենդ է, որ հարկավոր է ապրել»:

Այո, բանաստեղծությունը տենդ է, որ նախ ինքը՝ բանաստեղծն է ապրում, և եթե այդ տենդով վարակում է նաև ընթերցողին, ուրեմն, իրոք, ապրված տենդ է, որը բանաստեղծության է վերածվել:

***

Քո որոնածը ամնյոթեղեն էր...
Համն Սահյան

Իմ որոնածը բարձր էր, մեջ էր,
Իմ որոնածը հեռու, անվերջ էր,
Եվ երազներիս մարմինը ինչպես՝
Իմ որոնածը կապոյց էր, լույս էր:

Իմ արևավագ թևումների մեջ
Երկինքը շատ էր, երկիրը քիչ էր,
Իմ որոնածը հրաշք-հեքիաթ էր,
Իմ որոնածը չեկան, չծնվեց:

Իմ որոնածը ... իմ հորինածն էր:

26.10.71

***

Ետ դառնամ
Ու անցած բոլոր ձամփեքիս
Որոնեմ կորցրածս,
Կորուստս լուս է եղել,
Տրորված ու մութ ձամփեքին՝
Կփայլի կորցրածս:

Ետ դառնամ
Ու անցած բոլոր ձամփեքից
Հավաքեմ երազիս փշուրները,
Երազս չի սպանվել,
Հավաքեմ, սոսնձեմ փշուրները՝
Ամեն ինչ՝ սկսեմ նորից:

1967

***

Ի՞նչ անեմ սրտիս հետ՝ չգիտեմ,
Խոնարհ է, մոլոր է, անորոշ
Եվ լրել գիտի քարի պես:

Քո տխուր տեսքից անհանգիստ՝
Օրերով կարող է տառապել,
Մոռաճակ կարող է ինքն իրեն:

Անգամ խիստ տագնապոտ պահերին՝
Երբ գիտե վիրավոր հեկեկալ,
Ներում է, ներում է, ինչ անեմ:
Ի՞նչ անեմ սրտիս հետ՝ չգիտեմ:

***

Լուս, աննկատ
Մեկը եկավ,
Մտավ սիրտս,
Այրեց, այրվեց
Հետո գնաց:
Վախենում եմ
Մեկ ուրիշն էլ
Հիմա թե զա՝
Ցաված սիրտս՝
Էլ տեղ չտա:

30.04.69

***

Տասնինը տարում
Կյանքը հասցրեց
Այնքան բան փոխել
Իմ էռթյան մեջ:
Եվ ամաչում եմ,
Որ ես՝ անզորս,
Չեմ կարողացել
Իմ կյանքը փոխել:
Եվ կամ ինչ-որ բան
Փոխել օրերում՝
Այս խելացնոր:

24.05.69

***

Ես՝ գուցե գերին իմ խենթ խոհերի,
Ես՝ գուցե հոգսի անհատնուն մորմոք,
Ես՝ գուցե նաև ամբողջությունը
Փախչող օրերիս մաշող հոգնության:

Ես՝ գուցե համառ ձանձրույթից հոգնած
Խենթություն մի քիչ,
Ես՝ հաճախ նաև լուս կարոտների
Անձայն բռնկում,

Ես՝ խոնարհ էակ,
Ես՝ անհնազանդ էռթյուն մի քիչ,
Ես՝ շատ անհաստատ,
Ես՝ շատ անորոշ,
Ես՝ միշտ լրություն:

Ինքս էլ չգիտեմ՝
Խսկապես ով եմ...

11.05.69

***

Զէ, այս օրերը երբեք
Իզուր չեն անցնում,
Միշտ ինչ-որ բան տալիս են,
Ինչ-որ բան տանում:

Բայց էլի շատ բանում՝
Ես եմ պարտքով մնում:

13.05.69

***

Օրերս քայերիս
Արձագանքներն են,
Ազքերս՝ օրերիս հայելին:
Խոհերս՝
Թարգմանն են օրերիս,

Տարիս՝
Երկյուղած մի հարցում,
Լրջացած խենթությունն է
Օրերիս:

Ու էությունս,
Փոփոխվող դեռ քիչ,
Իմ բարկ օրերի
Մոլորությունն է...

21.05.69

***

Վառեք լուս...

Փակ պատուհանիս ապակու վրա
Ես կդիտեմ գիշերային ստվերների
Խոնարի պարը
Եվ առաստաղիս սառը տախտակներին
Դասական պատկերներ կնկարեմ
Մտքերիս ձեռքով:

Վառեք լուս....

Ես սարսափում եմ այս խտացված
Ու ծովյլ լրջությունից,
Որ մութն է ինձ տալիս,
Ես սարսափում եմ իմ ցնորքներց,
Որ գիտեն անփույթ կտրել ինձ կյանքից:

Խոհերս խեղդում են արդեն,

Վառեք լուս:

18.05.69

***

Ես՝ անփորձ ժամադիր,
Դու՝ գուցե փորձկած,
Ժամադրվեցինք
Առաջին անգամ:

Դու՝ գուցե եկար,
Ես՝ չհասցրի
Եվ կամ չուզեցի:

Դու՝ գուցե շատ բան,
Իսկ ես ոչինչ էլ չկորցրեցի,
Կամ թե՝ կարծում եմ:

Գուցե և քո մեջ
Շատ բան փշրվեց,
Իմ մեջ բովն դրեց
Անսրտությունը
Կամ թե՝ թվում է:

Գուցե և դու՝ չէ,
Իսկ ես մտածում
Ու համոզվում եմ,
Որ այսպես անփոյթ՝
Կլանքս գնու՞ն է:

Սա որ՝ հաստատ է:

մարտ, 1969

***

Խոհերս, խոհերս...

Ինչո՞ւ են այսպես անփոյթ խոհերս
Ու ե՞րբ հասցրին ինձ չենթարկվել:
Եկան աննկատ, եկան հեզությամբ,
Եկան հոգեմաշ գաղտնի խորհրդով,
Եկան, որ կյանքին սրտով չնայեմ:

Խոհերս, խոհերս:

Այսքան լրջախոհ, այսքան ծանրացած,
Այսքան միամիտ ինչպես են ապրում,
Ինչպես են խորհում խոհերս:
Այս ինչ են անում, այս ինչ են ուզում ինձնից՝
Խոհերս, խոհերս...

03.03.69

***

Երբ լուս են իմ մեջ
Զնականության բոլոր ձիչերը,
Երբ խաղաղվում են
Առօլյա բոլոր ցանկություններս,
Ու երբ ցերեկվա աղմուկն է խեղդվում
Ու ծերության է մատնվում օրը,
Հնազանդվում են երեկոյաշումն
Մաշող խոհերիս,
Հնազանդվում են ես գիշերածին «ես»-իս:

Եվ գիշերապահ լուսինն է անփուլթ
Արթնացնում իմ մեջ հիվանդ երազներ,
Եվ գիշերապահ լուսինն է խոնարի
Անձրևում հոգոս բոլոր ծալքերում,
Եվ լուսինն է իմ մեջ նորից հաստատում
Հոգնած ու անպետք այս ձանձրույթը հին
Ու հոգնությունս,
Եվ լուսինն է նորից իմ մեջ կաթեցնում
Այս տիսրությունը
Եվ կարոտներիս իր գունն է տալիս...

Իսկ առավոտյան՝ անհնգ ու հանդարս՝
Արևն այրում է գիշերահետքը:

մարտ, 1969

***

Ժե թեթև աղջկական իմ խաղով
Իմ այս խենթ տարիքն է խոսել,
Հայացքիս անզոսապ կանչերով՝
Ժե հեռուն, քեզ հեռուն եմ տարել,

Թե ձեռքիդ հպումից հանկարծ
Շիկնել ու ես չեմ դառել՝ ներիդ,
Այդ պահին ես սրտիս եմ դավել:

Դե ինչ, սիրելիս, մնաս բարով,
Ներիդ, որ չերազած այս բաժանումով
Այդքան տառապանք քեզ բերի:
Ներիդ, սիրելիս, մնաս բարով:

1968

***

Օրերն ու հեռուն բաժանեցին մեզ,
Այդ նույն օրերը և այդ նույն հեռուն
Զթողին երթեք, որ մոռանամ քեզ
/իսկ դու, զգիտեմ, արդյոք հիշո՞ւ ես/:

Եվ իմ օրերում հեռացման ցավ կա,
Եվ սպասումի կարոտ կա խոնարի,
Եվ հոգնություն կա իմ լուռ հովսերում
/մի՞թե ափսոսանք չմնաց քո մեջ/:

Ես մոլորվել եմ ոլորաններում,
Ես որոնել եմ քեզ շատերի մեջ
Եվ շատերի մեջ քեզ շատ կորցրել
/տեսնես ինձ նման՝ որոնո՞ւ ես ինձ/:

Հիմա հուսահատ աղերսու՞ն եմ քեզ,
Թե ես չես գալու, ինձ չես գտնելու,
Գոնե ինչ-որ տեղ և ինչ-որ բանում
Դու այնպես արա, որ ...հիասթափվեմ
Քեզնից:

Պեկտեմբեր, 1966

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԱԲԱՆ

Երբ դիմակների շքահանդես է (Անի Փաշայան) 3

ԱՇԽ ԷՐ ՍԿԻԶՔԸ

Այս էր սկիզբը	7
Իմ որոնածը բարձր էր, մեծ էր	9
Ետ դառնամ	9
Ի՞նչ անեմ սրտիս հետ՝ չգիտեմ	10
Լուս, աննկատ	10
Տասնինը տարում	11
Ես՝ գուցե գերին իմ խենթ խոհերի	11
Չէ, այս օրերը երբեք	12
Օրերս քայլերիս	12
Վառեք լոյսս...	13
Ես՝ անփորձ ժամադիր	13
Խոհերս, խոհերս...	14
Երբ լրում են իմ մեջ	15
Ժե թեթև աղջկական իմ խաղով	15
Օրերն ու հեռուն բաժանեցին մեզ	16
Դու կայիր, կայիր	17
Երբ ինչ-որ բանից դժգոհ եմ լինում	17
Երբ չարի ու դավի հանդեալ	18
Երազների իմ աշխարհում	18
Ախ, երգերս, երգերս	19
Երազներիս հետ ես ապրել եմ մենակ	19
Տասնյոթ երգ՝ «Ես հավիտենությունն եմ քո» շարքից	
Օ, գնա, գնա, դո՛, հավերժական ձամփորդ իմ	20
Օրերում քո ցուրտ, օրերում քո տխուր	20
Քո մոլոր պահերին հոգիդ սփոփող	21
Գնաս բարով, իմ առաջին սեր	22
Այսօր, որ մոլորվել ես քո	22
Եվ դու, որ օրերիդ մեջ բոցե	23
Երբ կմոլորվես օտար աչքերի	24
Հեթանոս մի երգ...	24

Ու թե աչքերս	25
Դու եկել ես հոգնած	25
Մի օր, երբ չեմ լինի այլս մենակ ու տխուր	26
Ես էլ այսպիսին եմ՝ սառն եմ ու զուսպ	26
Քեզ որոնում եմ ես երազներիս	28
Մթնում են ստվերները, անհետանում են	28
Եվ ինչքան ցնորք ու լուս ունեի	30
Ես ցանկացա գեր մի անգամ	30
Քոնն էին երազներս	31
Այսպես օրեցօր, այսպես կաթ-կաթիլ	32
Քեզ այսքան մոտ ու քեզ կարուտ	32
Ու երբ հեծեծում են թևող երազներս	33
Երբ քսան տարեկան ես...	34
Սահյանական	35
Ես սկսում եմ մեղանչել քո դեմ	36
Ես, որ կուսական իմ էությամբ	37
Տարօրինակ էր այս տաք աշունը	37
Ի՞նչ անեմ, սիրտ իմ	38
Դու արմատել ես երակներիս ծալքերում	38
Եվ կշրջվենք մի օր	39
Խոհեմություն է հաճախ լրելը	40
Աստղերը տաք են, լուսինը տաք է	41
Եվ մարել են իմ մեջ անուրջներ ու ցնորք	42
Ես կին եմ՝ ոգի, անմարմին	43
Ու թե կարենամ քո ցնծության մեջ	44
Եվ ես իմ ոսկե տարիների մեջ	45
Սպասումիդ մեջ որոնիր Մեկին	46
Երազի թևեր է հագել	46
Օ, մայր բնություն	47
Մի օր հասկացա, որ տարիներիս	48
Իսկ ես չեմ ձգտում	48

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐ

- Ես միշտ թևել եմ, միշտ սավառնել եմ 49
 Որտե՞ղ են ծնվում երազանքները 49
 Դու երջանիկ ես: Ինձ ոչինչ պեսոք չէ: 50
 Իսկ երբեմն արթնանում է երազանքս, 50

Հավաքվիր մի պահ	51
Երբեք չեմ սիրել կիսատն ու թերին	52
Եվ այս օրերում՝ տխուր ու ձյունոտ	52
Հեռացեք, հուշեր, մոռացվեք	53
Այօր փողոց ելնեի՝ հանդիպեի քեզ	53
Համոզիր ինձ	54
Անզոր եմ, գնա	54
Շնորհակալ եմ, եկար	54
Երբ վերքը թարմ է, ցավը չես զգում	55
Ես ապրում եմ մենակ	55
Իսկ դու հիշո՞՞՞ն ես այն գիշերները	56
Տարիքը բերել	56
Ես կուզենայի չունենալ	57
Եթե հավատայի, որ կա Աստված	58
Ես ինձ չեմ գտնի	58
Եթե ծնվել եմ	58
Դու կմոռացվես	59
Ամեն ինչ ակնթարթ է	59
Հոգին այն պրեզիան է	60
Բարի առավոտ	61
Ես՝ Եվայի ցեղից	61
Այսպես վսալ է	62
Օրվա մեջ, սեր իմ	63
Ես ապրեցի տվայտանքի	63
Երբ պատահում է՝ տագնապներիս հետ	64
Թե երջանիկ չեմ	65
Ներիր ինձ, Աստված, կավից չեմ ախր	65
Եվ տառապանքը միշե գում ունի	66
Հետո օրեր կզան, երբ կլինեմ հոգնած	66
Ես ապրում եմ մենակ	67
Մատներս, մատներս...	68
Եթե ես հարյուր	68
Ես կարծում էի	69
Կայծակներից, անձրևներից	69
Երբ թվում է, թե՝ ամեն ինչին վերջ	70
Զայնդ չի փոխվել	71
Սիրտ է, փշրվեց	71

Եթե զատում եմ գեղեցիկը և ուզում եմ, որ	72
Ես գիտեմ իմ ձիշտ կոչումն ու պարտքը	72
Երբևիցե	73
Այդ ի՞նչ բարի ձեռք է	73
Արթնանում եմ	74
Ու երբ տագնապ է նորից հոգու մեջ	74
Ու թվում է՝ չես եղել	75
Եվ ամենից վերջում ինձ չմնաց ոչինչ	75
Երբ բաժանումի	76
Ես միշտ երազում եմ	76
Կարողանում եմ ես ինձ մոռանալ	77
Թե անձքը է, ձյուն կամ բամի	77
Քանի տարի լուս մնացի հեռու, մոտիկ կանչերի դեմ	78
Քեզ ներում եմ	78
Երբ գնում եք ինձնից	79
Այնպես դառն է ոդքում	79
Ես ինձ բոլոր փորձանքներից	80
Սակայն	80
Այս հրաշք կյանքում ապրել լոկ մի օր	81
Խոսում եմ, նեղում եմ, խոցում	82
Այնպես նման են օրերս իրար	83
Կապուտիկյանական	
Անտարբերության իմ խաղերի մեջ	84
Երբ մենք հանդիպենք	84
Վերադարձո՛ թևերս	85
Մոլորվել եմ, ո՞ն ինչ ասեմ	85
Այնքան քիչ եմ ապրել	86
Ես ազատ եմ ապրել	87
Ես՝ թոհջրի սովոր	87
Իմ աշխարհը լայն էր	88
Ես փակում եմ աչքերս	88
Արդարացի չէ	89
Եթե փոքր է սիրտը, նեղ է	90
Վատնել օրերը անհմաստ	90
Ծիծաղելի է՝ չապրել օրը	91
Դու շարունակում ես ապրել իմ մեջ	92
Գինովի համար	93

Ամեն ինչ այնպես երանություն էր	94
Հոյսս չի մեռնում	94
Հրաշք լիներ ու նորից հավատայի հրաշքի	95
Հորինել եմ լույս, արև, ջերմություն	95
Ես ընտելացրի իմ բարությանը	96
Այս օտար ու խորթ պատերի ներսում	96
Քեզ համար խորթ են	97
Մենք բաժանված ենք նորից և ընդմիշտ	97
Հրաժարվում եմ հպարտությունից	98
Ես, որ արևի, հողի ծնունդ եմ	98
Տղաներս, տղաներս	99
Չարենցի «Պոեզոգրունա» շարքի նմանությամբ	101

ԱՊՐԵԼՆ ԱՐԳԵԼՎՈՒՄ Է

Ինձ տվեր երգեր	103
Ի՞նչ լիներ մի օր...	104
Զուր եմ խարում ինձ	104
Իմ լրած կյանքի վավերագիրն են	105
Ինչ եմ երազո՞մ...	105
Թե ցուրտ է օրդ	106
Ո՞վ կարող է մեկնել տագնապներս	107
Դարը	107
Դու մի հայտնվիր	107
Արյուն չեմ ուզում, ուղեղ չեմ ուզում	108
Արթուն են նրանք, ովքեր ծնվել են ոչ թե ապրելու	109
Երգը վերեքի համար է միայն	110
Ի՞նչ է, ես հինա	111
Այս ի՞նչ կակիծ է	111
Եթե աշխարհի հրաշքը չափեմ	112
Արդար հացի պես	113
Ի՞նչ անեմ, սիրու իմ	114
Քեզ ունեցա՝ ինչպես երազ	114
Ու թե խոռվքիս, զայրութիս պահին	115
Ապենցի՝ ինչպես լուսինը խոնարի	115
Եթե պահը չէ, երգը չի ծնվում	116
Իմ մեղքը: Ասեմ	116
Սիրո շշուկներ, զեղումներ չեղան	117

Անիծում եմ թուղությունս	117
Եթե կլոր է երկրագումնդը	118
Լցրել եմ կյանքս տեսիլքներով	118
Աստվածացրի քեզ	119
Սիա այսպես, մեկի՞ մեկի՞	119
Մարդու տեսակը մինչև կձշտես	120
Քո աչքերի մեջ արևակաթ էր	120
Արևահար են եղել սարերը	121
Դու՝ զուլալ, կարկաչ առվակ	121
Իմ սիրելի, անուշ մայրիկ	122
Ես տեսա՝ ինչպես փողոցում ընկած	122
Եվ միքել ընդմիշտ ինձ վիճակված է	123
Ներիր ինձ, Աստված	123
Այս ինչ հրաշք էր	124
Օրերիս, որ անցան	125
Դու քեզ համար ես	126
Եվ ես՝ համր ու բաց աչքերով	126
Դեռ ապրում եմ, սեր իմ	127
Ուշանում ես գարուն	128
Քոնն է, ինչ որ ունես կյանքում	128
Ամեն ինչի պահը կգա	128
Չեմ որոնի քեզ	129
Բարի, ի ինչո՛ բարի	129
Քեզ չեմ որոնում	130
Զանգի դողանջներ են անվերջ հնչում	130
Ի՞նչ կատարվեց աշխարհում	131
Արևը ձեմում է երկնքում	132
Ես ապրում եմ այնպես	132
Ես չարգեցի ձեռքս արևին	133
Ես հողածին եմ	133
Կյանքս բառերի գերի է	134
Ու թվում է երբեմն	134
Իմ տողերի տակ թրթիռներ որոնեք	135
Ես կորցրել եմ աստեղային պահը	135
Տարիներն անցնում	135
Կյանքս՝ գերի ահին, ցավին	136
Թե երջանիկ չեմ	136

Մենք՝ բնության զավակ	137
Ես ասացի՝ մայրիկ	137
Օրվա վազքից, հոգս ու խինողից	137
Կյանքս անցավ խնհո՛ն, հանդարտ	138
Ի՞նչ թողեցիր քեզնից	138
Եթե դատարկ է հոգիդ	139
Երբ որ հառաջ կա	140
Ժե մենակ ես վիշտդ տանում	140
Ինձ ի՞նչ է եղել, ապրում եմ	141
Կուզես հոշոտիր մարմինդ ու հոգիդ	142
Մայր իմ, թե սա՞ էր կյանքս	142
Ինչ ահավոր է այսպես ապրելը	143
Ի՞նչ բնույթի ես ստեղծել, Աստված	143
Չուվորեցի սփոփանք հայցել և նեցուկ փնտրել	144
Իմ ուկեփետուր երազանքների	144
Հոգմել եմ վաղուց կիսատ-պոատից, լրելուց, ցավից	145
Ինչի՞ համար են	146
Ժե որ հոգուդ ծայրերում	146
Լույսումից հետո կուտակումը շատ է	147
Երբ նվիրվում ես անշահ ու անկեղծ	147
Յոթ քանատեղծություն՝ «Երկիր իմ» շարքից	
Դարուններդ՝ հրաշք	148
Դու ելել ես ոտքի	148
Բոլոր դարերը ավանդել են մեզ	149
Այս ի՞նչ երկիր է	150
Դու, Արարատ, հրաշքի սար	151
Իմ ծիծաղկոտ քաղաքում	152
Մեծ հայթանակի 40-ամյակին	153
Ինձ չեն փնտրի երբեք	154
Մեր հանդիպումը	154
Պարիր, քամի, վայիր	155
Իմ մանկության ծառեր	155
Եկ, սիրելի զարուն	156
Արև, երկինք, ամպ ու անձրև	157
Խոն լ տնբում են պատերս հին	157
Քեզ չես գտնում	157
Ես տքնում եմ անձայն	158

Ես չեմ սայթաքել և ընկածներին	158
Աղջիկներ, դուք կեցցեք	159
Իսկ երկինքը չմթնեց	159
Օ, լուս իմ, արևաշան	160
Զուր է	160
Գտել, կորցրել	161
Իմ կորած տողերի	161
Չեմ վազել երբեք հրաշքի հետքով	161
Եվ տառապանքը միթե գույն ունի	162
Կյանքս մի նախշուն	162
Թևեցեք, թիթեռներ իմ նախշուն	163
Թևեցին, թևեցին երազներս	163
Այս շեն աշխարհում	164
Ինձ տվեցին թևեր	164
Ապրելը ինձ ինչ	165
Թափում ես, անձրև, հորդում ես	165
Ես ատում եմ ինձ	165
Լուսնից չեմ իշել	166
Անթև, անկրակ, պացիր, գնա	166
Ես հարուստ եմ միայն իմ խոհերով	167
Զյուն է մաղում մանրահատիկ	167
Ես ինձ բաժին հասած կյանքից	168
Եվ երազանքս արևագնա	168
Ծնվել ես՝ քիչ է	169
Երանի նրան	170
Եթե կյանքդ իր հունից շեղվել է	170
Ետ եմ նայում	171
Պարզապես կորցրել եմ	171
Ի՞նչ անեմ, այսաես ապրեցի	172
Հոգիս տենչաց շեկ հրաշքներ	172
Ինձ ինչ է եղել	173
Դառնանում է հոգիս	174
Փակեմ աչքերս	174
Ես ապրել եմ քիչ	175
Սերս...	175
Ինձ համար հուշ չես	175
Մի դառնահամ տագնապ	176

Մութմ հերիք է	177
Որոնեմ, չգտնեմ մեկին	177
Մարի, էզ թռչուն, մի ծվատիր քեզ	178
Արցոնքներիս համար մեղա չի գա ոչ ոք	178
Եթե հարսանեկան մատանին	179
Քոնը վայելքն է	179
Զափի, սահման, չափանիշ ու շրջագիծ	179
Ես կին եմ՝ ոգի՝	180
Ողջո՞յն, տառապանք	181
Ինչի՞ համար են	181
Նախանձի ու չարի դիմաց բարությունից	182

ԼՐԱԾ ԵՐԳԵՐ

Բառեր, բառեր...	183
Հույսը չի մեռնում	184
Ես կարծում էի	184
Անքնական ու անգութ կիմեր	185
Անկեզու, սառած՝ իմ տան պատերը...	187
Ինձ թողեցիր մեճակ	187
Վս ինչ հանդիպում էր	188
Կյանքս ընթացավ	189
Ո՞վ է հիմա պահպանում	189
Իմ հանդեաւ այնքան մեղք ես գործել	190
Այնպես նու՞ր ու աննկատ	190
Մենք իրար նեցուկ ու պահպան էինք	191
Մեր մեջ վաղուց արդեն	192
Ու երբ չես թողնում	192
Իմ ծանր, իմ դժվար պահին	193
Ու կյանքը մի սու՞տ հերիաք է թվում	194
Ձեռքս բռնող, քոնս հսկող	194
Այնքան ժափս ու ծիծաղ խաղացի	195
Թե Աստղ ունեմ՝ մի օր	195
Ո՞վ կարող է մեկնել	196
Դու իշել ես արդեն	196
Դատապարտված ենք	197
Աստված չեք ախր	198

Լույսը հանգել է, հույսը չի մարում	199
Կյանքս չկայացավ	200
ՄՈՌԱՅՈՒՄՆ ԷԼ ԱՊՐՈՒՄ Է	
Բայց ինչ անեմ ես	201
Չեմ շլացել փայլից	201
Կյանքս չստացվեց	202
Տեր իմ, ամենազդը, ասա՞ ինձ, խնդրեմ	203
Քո բարիքներից թե բաժին չունեմ	204
Կին եմ, չէ՞ Աստված	204
Հայ կինն էլ կասի, թե ինքն ապրում է	205
Իմ ամրող կյանքը	205
Աչքերս չոր են՝ ի տես	206
Գուցե իզուր են մեր թռիչքները	206
Մայրս պատմում էր	207
Իմ մահվան օրն էլ կիշնի լոռություն	208
Նեղությունից չէ	208
Ես միշտ հայտնվում եմ	209
Զարությունից չէ	209
Էլ ինչո՞ չարից	210
Դառնահամ է օդում	211
Ոչինչ չի փոխվում աշխարհում	211
Նախուն աշուն է՝ գունեղ ու շրեղ	212
Օդը դղրդում է չկամությունից	213
Ինձ ժպտում են նրանք	213
Պրոզայիկ է մեր կյանքը դարձել	214
Ինչո՞ այսպես հանկարծ	215
Իմ գունազեղ աշխարհի	215
Ժամանակի հետ	216
Սիրտս պայթում է շուրջս վխտացող	216
Հոգին, մարմինը	217
Երբ հոգնում ենք երկրային կրթերից	218
Եթե ծնվել ես	218
Երբեք նպատակ չպահեցի	219
Գայթակղության	220
Իմ բարի լոռությամբ չեմ հաղթի երբեք	221
Որքան էլ խեղդեմ ձիչերս	222

ԵՎ տերյանական հանդարտ թախիծը	223
Այսպես չի լինում	223
Մենք կրկնվում ենք, մեզ կրկնում են	224
Ես ինձ անձայն-անտես քողարկել եմ կյանքից	225
Կերը ծտերի համար եմ լցնում	226
Կյանքու ծգուն եմ	226
Երբեմն ինձ համար հումոր եմ անում	227
Ինչ էլ ուզեմ այս աշխարհից	227
Տեսնես ով էր նա	228
Ամեն ինչ մի օր անհետանալու է	228
Արարիչ Աստված, դատում ես, չէ...	229
Կարո՞ն ես ետ տալ ոսկե տարիներս	230
Ո՞վ ասես գալիս, դասեր է տալիս	230
Ինձ համար Աերը	231
Վյդ ինչ պահվածք ես որդեգրել	231
Երկիրս դարձավ թեմ-հրապարակ	232
Բաժան-բաժան է արված երկիրս	233
Իմ ապրած չոր ու սառը կյանքում	234
Իմ ապավենը՝ իմքս եմ մնացել	234
Անորոշության անդունդի մեջ եմ	234
Ո՞վ կիասկանա վերջին ձիգերս	235
Ես՝ մարմնական վայերից հեռու	235
Աչքերս ցամաքել են վաղուց	236
Ամեն ինչ չափի, սահմանի մեջ է	237
Կա՞ր, թե՛ չկար	238
Այս դեղին ու տաք աշնան ծալքերում	238
Եթե կա յոթերորդ զգայարան	239
Իմ խձճած կյանքի անգույն	239
Ինչ-որ մի պահի	240
Տարին ավարտվեց	241
Մարմինս ապրում է	241
Ծնվում-մետնում են մտքերս խոիվ	242
Իմ խեղձ, իմ գերի, իմ անձար երկիր	242
Իմ հանգուցյալ հոգիներից	243
Ու չիասկացա, թե ե՞րբ և որտե՞ղ	243
Իմ ձարտասան	244
Իմ ինչին՝ է պետք Ազատությունը	244

Հավատում եմ դեռ, որ շուրջս	245
Ողջ կյամքում միայն աղերսում ենք, թե	246
Այնպէս հանդարս է հոսում արյունս	246
Հիշո՞ւ եք Արազու փոքրիկ աղջկան	247
Կյանքս մատնել եմ ինքնահոսի	248
Նեղացել ենք, տեղայնացել	248
Այս չարության	249
Չապրած կյանքին	250
Երբ երգս պոռթկում է	250
Լաց ու ծիծաղի	251
Ոչ երացիս գույնը տեսա	251
Օրեր եմ գալու, երբ իմ	252
Շնորհակալ եմ քեզանից, Աստված	252
Իմ տաղտուկ ու գորշ	253
Ամեն Աստծո օր, քնելուց առաջ	253
Իմ տառապանքը բանատեղծական հնարանք չէ	254
Հեշտ ու փափուկ կյանքի	254
Իմ հանդարս, անքեն, լուս առօրյայում	255
Ասում եմ, թե՝ իմ տարիքը չի երևում	255
Յափին, դառնություններին	255
Իմ ամբողջ կյանքը	256
Երբեք իմ անձն ու գործը	257
Այդպէս չեղավ, երբեք չեղավ	257
Օրերս կարձանում, մթնում են	258
Ու թէ գարնան հետ	258
Երբեք չեն կանգնել	259
Անտրտունջ, անդադրում	260
Իմ հոգմած մարմնում, Աստված իմ	260
Իմ լուրջունը կանգ առ չէ	261
Ես պարզ եմ ու խորունկ	261
Տո՛ր ինձ, Աստված	262

ԲԱՐԵ ՕՐ, ԱՐԵՎ

Տիեզերքից են բառերը հորդում	263
Զարքերի կողքին հույսը մարում է	264
Աշխարհի քարտեզի վրա	264
Հոշոտում են	265

Վթոռապաշտին	266
Բուրգի գագաթին արևը շատ է	266
Կյանքն ինձ դաս տվեց	267
Ես իմ կյանքից, իմ աշխարհից	268
Ու երբ խճճվել ես անհաջողությունների	268
Մեր սերը ի՞նչ էր	269
Իմ հոգնած միայնության մեջ	269
Այս խորերից, այս մորերից	270
Կյանքիս ամեն ակնթարթին	270
Տեսնես ինչո՞ւ այսպես եղավ	271
Քանի անգամ եմ	271
Աշխարհն, իսկապե՞ս, շուր է եկել	272
Իմ կյանքին իշել է մի մութ	273
Երբեմն մրմնջում-տրտնջում եմ թե	273
Ի՞նչ հունով արդյոք կրնանար կյանքս	274
Ցնծությունից թե ցավից մոնչաս	274
Քնեմ-արթնանամ ու երանությամբ	275
Աշխարհի վրա	275
Երջանիկ լինելու	276
Ո՞վ է մեղավոր	277
Խայամն ասում էր՝ նվիրվիր նրան	277
Այս ինչ առեղծված է	278
Ոչ կողակից ունեցա, ոչ զրուցակից	278
Տեսնես կա՞ կին	278
Այս կյանքը ի՞նչ է	279
Է՞ ինչ ամեն	279
Է՞ ակնկալիք չունեմ իմ կյանքից	280
Անդունդ է վաղուց ին ու կյանքի միջն	280
Մի անգոյն տիսրություն է պատել	281
Իմ մանկության ձնափաթիլները	281
Որքան էլ կյանքս թարս է գնում	281
Առաջին սիրո հետ միտքը կապ չունի	282
Ու երբ իմ բոլոր ցանկություններին	282
Ու երբ որ Մերը վերածվեց Մերսի	283
Հետո՞ ինչ, որ կյանքս տեսիլքներում	283
Զմարդ-ուիհուն	284
Մարդկանց թվում է	285

Որբան էլ շղարշում եմ ներսս	285
Այս անտանելի, այս անելանելի	286
Դարից դար ձգվող	286
Իմ կոհվը աշխարհի	286
Փակում եմ աչքերս	287
Հարում, հարվածում են	288
Իմ կյանքի գործը մի օր	288
Իմ զիշերային երազներում են	289
Այս դժվար	289
Անքնույթունը	290
Իմ լրության գինը	291
Թե տիպության պահերիս	291
Ես չեմ տրտնջում	292
Ու կենցաղային	292
Երգերս	293
Թույլերի կողքին շատ ուժեղ էի	294
Հոգիս ցավից փոթորկվում է	294
Ամեն զնացող ինձնից	294
Մի օր է տևում թիթեռի կյանքը	295
Ինչ կենդանի է	295
Երբ կինը միայնակ է	296
Խոչընդոտներս	297
Ուր էլ շրջվում եմ՝ դիմացս պատ է	298
ՔԱՌՅԱԿՆԵՐ	299
ԿՅԱՆՔՍ' ԹՎԵՐԻ ՈՒ ՓԱՍՏԵՐԻ ԱՐԱՆՔՈՒՄ	311

ԺԱՆՆԱ ԴՈԶԻԿՅԱՆ
ՊԱՏԻՑ ԱՅՍ ԿՈՂՄ

ЖАННА КОЧИКЯН
ПО ЭТУ СТОРОНУ СТЕНЫ

Խմբագիր՝ Արմեն Ավանեսյան
Էջաղբումը՝ Վրմինե Քոչարյանի
Շապիկը՝ Վիկտոր Հովհաննիսյանի
Բաժինների ձևավորումները՝ Նարինե Ավետիսյանի
Համակարգչային շարվածքը՝ Մինա Հովսեփյանի

Տպագրությունը՝ օֆսեթ
Զափար՝ 60x84 1/16
Ծավալը՝ 21.75.0 տ.մ.
Թուղթը՝ օֆսեթ 70 գ. 1.3 ծավալային կշռով
Տառատեսակը՝ Ghabuzian Gohar
Տպաքանակը՝ 400

издательство **АРМАВ**

Ք. Երևան, Շիրազի 24 շ. 48 բն.
հեռ.՝ 34-73-35
Էլ.փոստ՝ armav-hrat@mail.ru

Գ. Ереван, ул. Шираза 24 д. 48 кв.
тел.՝ +374-10-34-73-35
Email: armav-hrat@mail.ru